

**Marko Kravos**

## **STARŠI V PISAVI ZA OTROKE**

Tema narekuje razmislek tako o odnosih med preteklim, ustaljenim po šegah in navadah, ter med novimi oblikami življenja in druženja pri teh, ki stopajo spremenjenemu in spremenljivemu svetu naproti. Starši so nosilci tradicije in reda, otroci bi se morali s tem igrati in red preigrati.

Na to namiguje že slovenski izraz za skupnost »prednikov«, očeta in mater. Poudarja avtoriteto, ki naj bi jo imeli starci – starejši. Niso torej važni toliko rod in geni (v sosesčini imajo jeziki za starše izraze, kot so genitori in roditelji), pač pa mesto na vrhu hierarhične lestvice v družbi. Kar ni slabo. Zvečine so namreč stari starši tisti, ki pripovedujejo zgodbe iz davnega časa in pri tem postanejo pozorni do svojega – zaradi pohlevnosti ali po usodi – zapravljenega otroštva. Med spomini in izmisleki odkrivajo prostor svobode in razvezanosti do obveznega.

In tako postane svet spet cel in okrogel. In se lahko kotrlja od ene generacije do ... tretje in četrte. In nazaj.

The topic calls for a reflection on the attitude between the past, settled in its customs and habits, and the new forms of life and socializing, typical of the young, entering the changed and changeable world. Parents are custodians of order and tradition, children play – or at least should play! – with these, outplaying the order.

All this is illustrated in the old Slovene expression for community of "ancestors", father and mother. It emphasizes the authority to which old people – the elderly – are entitled. Lineage and genes are not as important (neighbourly language has the word genitori for parents) as the place on the top of the society's hierarchical scale. Which is not bad. Because grandparents are usually the ones relating stories from ancient times, remembering their – due to obedience or ill fate – wasted childhood. It is

between memories and stories that they discover the space of freedom and detachment from the obligatory.

And thus the world becomes whole and round again. Rolling from one generation to ... third and fourth. And back.

Tema staršev narekuje razmislek tako o odnosih med preteklim, kar je ustaljeno po šegah in navadah v družbenem okolju, ter med novimi oblikami življenja in nastopanja/izstopanja pri teh, ki gredo spremenjenemu in spremenljivemu svetu naproti po lastnem smislu in občutku. Starši so nosilci tradicije in reda, otroci se morajo – ali bi se morali! – s starimi smisli igrati in red preigrati.

Na to namiguje že slovenski izraz za skupnost »roditeljev«, očetov in mater, tj. mladih staršev, še bolj izrazito pa do starih staršev (pleonazem!), dedov in pradedov in prapradedov. Nekoč so ti pojmi/oznake izpostavljali vlogo, bolje rečeno avtoriteto, ki naj bi jo imeli starci – starejši. Niso torej toliko pomembni rod in geni

(v sosesčini imajo jeziki za starše npr. izraze, kot sta *genitori* in *roditelji*) pač pa mesto na vrhu hierarhične lestvice v družbi. Kar ni slabo. Zvečine so namreč stari starši tisti, ki pripovedujejo zgodbe iz davnega časa in pri tem postanejo pozorni do svoje – zaradi pohlevnosti ali po usodi – zapravljenosti izvornosti, se pravi lastnega otroštva: do svoje zgodbe. Med spomini in izmisleki odkrivajo – ti dedi in nonoti, babice in none – prostor svobode in razvezanosti do obveznega.

In tako postane svet spet cel in okrogel. In se lahko kotrlja od ene generacije do ... tretje in četrte. In nazaj.

...

Z zornega kota otroka sta prva človeka na svetu oče in mati. Nimata osebnega imena, ne rabita opredeljevanja in individualizacije, njuna vloga je skrbništvo do neobglenega jaza – kraljeviča. Izgubila sta imeni, ko sem se jaz rodil; le še med sabo sta lahko prejšnja osebka, v mojem primeru, sta bila to blagopokojna Pepi in Frazi. Takrat, ob rojstvu, imata veliko časa, da bi se spremenila in postala star(š)a. Najprej morata razporediti obročnost hrane, preskrbeti obleko za mraz in vročino, streho, celo območje varnosti in ugodne klime, predvsem človeške. Ker je vojna, morata paziti, da me streljanje in uniforme ne preplašijo za vse večne čase. Sredi kraljestva teme in strahu – v svetu sedmeroglavega zmaja vojne in v času izobčenosti in brezdomstva zaradi rodu, to mi je bilo, nedolžniku, zapisano v prvem odmerku življenja – sestavljata starša sebe in skrbita za dvoje negodnih kljunov v zasilnem gnezdu v konfinirani družini. Njuno spominsko in izkušensko izročilo pride do mene, ko sta prenehala sanjati, načrtovati, upati. Ko se je svet uredil v predvidljivo življenje: ko sta postala res star(ej)ša. V obdobju mojega otroštva sta se morala odrekati svoji osebni zgodbi, svoji osebni pojavi v povojnem Trstu, kjer je tudi njuna nacionalna opredelitev še čakala na pravico do dihanja. Starih staršev, nonotov – dedkov nisem imel ob sebi zaradi železne zaves, ki je po vojni kmalu oddelila Trst od zaledja. Samo eno staro mamo pomnim, takrat ko so me spustili k njeni postelji, da bi se ob smrti poslovila – in mi tako pustila vtis ...

To pripovedujem, ker izpostavljam, da je vsak knjižni ustvarjalec – za odrasle ali za mlade bralce – kokoš in jajce obenem. To velja tudi zame, seveda. Podoba staršev, njihovo vlogo v orientaciji in počutju otroka, nosi vsak Zemljan, vsaj zaenkrat še, v sebi in iz tega pelodnega prahu potem sestavlja svoje stvaritve, pripovedi, igre in pesmice.

Sam sem svoje pisanje za svet odraslih, tj. poezijo, nadgradil z ustvarjanjem iz mojega otroškega jaza za svet mladega in neponarejenega šele v prezorelem obdobju: okrog 50-ega leta. Kot vračanje sebe v primarno, arhetipsko, mitsko, elementarno. Kjer sta tudi fantazija, predvsem pa čutno-čustveni svet človeku osnovni vir preživetja.

V mojih domišljjskih zapiskih za otroke kot tudi v pesniških podobah za odrasle nastopata starša kot človeka z vlogo in sta simbol za krožni tok od prvobitnega, novorojenega jaza, prek biološke faze oblikovanega osebka do polimorfne zapredke v družbenem organizmu (socialnem okolju, skupnosti) in – na koncu – ponovnega zlitja z naravo, ko se tudi postarani osebek razpusti v naravno vodoravnost. Vlogo/zgodbe, lik in pomen očeta in matere pa sem prav zaznaval in si dovolil popisovati, šele ko sem sam prestopil v drugo polovico življenja. Posplošil sem ju in tudi v mojih ubeseditvah nimata imen. Postavljam ju, najizraziteje, v čas Argonavtov: eden je junak, ki bi rad postal mitološki Jazon (očeta so v tigrovski družbi poznali kot

Jofeža) in je predan »zgodovinskemu« nareku in poslanstvu, mama pa v pogovoru s hčerjo postavlja pravo mero ponosu in zanosu: celo o imenu vnuka nagovarja hčer, naj z imenom deda ne prenaša junaških popadkov in domišljavosti na novi rod: naj ima primarno vlogo, kot embrionalna celica, zasebno življenje, t. i. dom. Faza otroštva naj torej ostane fluidna, da bo omogočala izbire in prilagoditve bitja, ki se postavlja na lastne noge za lastno pot v svet. Tako narekuje mati noseči hčeri v pesnitvi *Jazonova sled*. V skrbi, da bi ličinka, pupek, buba, tros ali zrno razvilo svojo kal in voljo – željo – veselje do življenja. Ker nastopi obdobje iskanja prostora in pozornosti pod soncem šele takrat, ko si nadenemo, kot klobuk ali šlem, svoje osebno ime in nad njim še rodovno ime. Slednje označuje v družbi še kulturno in narodnostno kožo, kot bi v anagrafske inventarje vpisali gensko in izročilno osnovo. Neizbrisno vez med nekdanjim in bodočim. Kot sled in seme.

Starši postanejo stari starši in prastarši in pra pra predniki ... in tonejo v brezimnost, ob tem pa iz njih vrejo zgodbe, sledovi, ki naj jih ne val ne veter ne izbrišeta. In če je svet kolikor toliko urejen pravično kot v pravljicah, so lahko v tej svoji vlogi že za živa spet otročji: malo nebogljani, predvsem pa vse bolj osvobojeni – in sebi zvesti, ne pa nastopavci z imenom in priimkom, rodu in zgodovini na uslugo. Kot protocelica spet vstopajo v večni krog. In bodo – bomo! – v otrokih sveta spet vzniknili in si izbirali nazive in pomene svoje eksistence: za nazaj in za naprej.

Nič novega pod soncem. Saj se v vseirski temi in noči le tako človek postavi lahko na glavo. Začenja in odvija se osebna zgodba: ne kot zgodovina pač pa kot dogodivščina. Celó kot čista fantazija, sanjska *fata morgana*. Ali rahel božljaj na koži ali nasmeh izpod nosa.

Pa kaj! – hvalabogu imamo še glavo: in samo zato, da ima klobuk svoj smisel!

### ***Rodovna pesem***

*Nekoč živel je človek,  
bos in suh,  
nikoli ne bi postal moj oče  
brez sinovih zaslug.  
Pred tem si je tudi oče,  
svoje dni, seveda,  
odbral med predniki deda.  
Potem je moj sin nekega maja,  
ne čisto brez muk in bolečin,  
z vlekel brezskrbnega Marka iz raja,  
mu nataknil starševski čin.  
Zdaj sem tu. Za vrt skrbim,  
in se veselim, če kaj iz zemlje pogleda.  
Sam sebi sem nono in vnuk,  
rodilnik in pokolenje.  
Sam. Sam s svojo brado.  
Rod in dom. Star klobuk  
poveznjen na otročjo glavo.*

*Nekoč živel je človek,  
bos in suh.*